

A BOHEMIA FOLYÓIRAT 2008/1–4. ÖSSZEVONT SZÁMÁNAK MELLÉKLETE

lizmus” ideológiai kényszerével szemben, azt megkerülve jönnek létre. A humoros hangoltságú, de a nevetést az arcunkra fagyasztó irodalmi groteszk a hivatalos ideológiából fakadó „kettőslátást” pellengérezte ki. A groteszk művészi világát a valóság egyfajta elvesztése jellemzi: a tények kontúrjai elmosódnak, a horizont eltűnik, a furcsaságok mögött egy titokzatos árnyékvilág húzódik. Mindez a világgép szintjére emelve a teljes tagadásnak felel meg. A művészi oppozíció nem volt kifejezetten politikai, bár társadalmi funkcióját tekintve ilyen szerepet is betöltött.⁹

A cseh irodalom és film új hulláma nem valamiféle ideológiát szolgált, hanem a legkülönbözőbb képletekbe rendezve a személyes élet imitációját szembesítette az emberi sokrétegeúséggel. A kiismerhetetlen valóságra kérdezett rá. Kritikai volt antropológiai értelemben. Ennyiben közvetlenül érintkezik a filozófus Karel Kosík nonkomformista marxizmusával, amely az autonóm szubjektum nevében cáfolta a szovjet ideológia determinista felfogását. Kosík három kiadást megért fő műve, a *Konkrét dialektikája* a mindennapiság álkonkrét világát, az „igazság és a hazugság félhomályát” fürkészi: „A gondoskodás az ember gyakorlati viselkedése a kész és adott világban; berendezésekkel való bánni tudás és manipulálás, de nem az emberi világ *megteremtése*”.¹⁰ A valóság teremtése ugyanis előfeltételét alkotja a valóság megértésének. Az intenció világos: előhívni az emberből az autonóm embert, megszabadítani az adottságok bilincseitől. Az elszemélytelenedés elleni küzdelem egyúttal a bürokratikus-szociális állam alóli emancipációt is jelenti. Ennyiben közvetlen a rokonság Kosík és a nyugati újbaloldal filozófiája között, de a cseh gondolkodó már egy létező preszocialista képződményből bontaná ki az emberi

